

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Кафедра _____ **філософії** _____
(назва кафедри)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова Вченої ради НТУ «ХПІ»

_____ Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ
(підпис)

«27» вересня 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СВІТОГЛЯДНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСНОВИ НАУКОВО-
ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

_____ (назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ третій (доктор філософії) _____

галузь знань _____ для усіх галузей знань _____

спеціальність _____ для усіх спеціальностей _____

освітньо-наукова
програма _____

вид дисципліни _____ загальна підготовка _____
(загальна підготовка / професійна підготовка)

форма навчання _____ очна / заочна _____
(очна / заочна)

Харків – 2019 рік

ЛИСТ ЗАТВЕРДЖЕННЯ

Робоча програма з навчальної дисципліни

Світоглядні та соціокультурні основи науково-технічної діяльності

Розробники:

Зав. кафедрою філософії _____ Тарароєв Я.В.

Проф. кафедри філософії _____ Дольська О.О.

Проф. кафедри філософії _____ Владленова І.В.

Доц. кафедри філософії _____ Городиська О.М.

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри філософії

Протокол від «30» серпня 2019 року, № 1

Завідувач кафедри

(підпис)

Тарароєв Я.В.

ЛИСТ ПЕРЕЗАТВЕРДЖЕННЯ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри	Підпис голови Вченої ради

МЕТА, КОМПЕТЕНТНОСТІ, РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ТА СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни:

формування у аспірантів поглиблених світоглядних та теоретичних знань у сфері науково-технічної діяльності; розширення та поглиблення світоглядних позицій у сфері науково-технічної діяльності; вдосконалення володіння інструментально-категоріальним апаратом науково-технічної діяльності; вивчення основ методології та методів науково-технічної діяльності, що використовуються на загальнотеоретичному та практичному рівнях; вивчення соціокультурних чинників, що впливають на науково-технічну діяльність у сучасному світі.

Компетентності:

K01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

K02. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

K03. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

K04. Здатність формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.

Результати навчання:

PR01. Застосовувати абстрактне мислення, аналіз та синтез для генерації ідей, уявлень, теорій в напрямку наукових досліджень.

PR02. Проводити власні наукові дослідження на рівні, необхідному для досягнення результатів освітньо-наукової програми.

PR03. Генерувати нові ідеї в напрямку наукових досліджень та розробляти алгоритми їх перевірки та впровадження.

PR04. Демонструвати системний науковий світогляд, професійну етику та загальний культурний кругозір.

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни

Попередні дисципліни:	Наступні дисципліни:
–	Сучасні інформаційні технології
	Педагогіка вищої школи
	Управління науковими проектами та програмами
	Інтелектуальна власність в технологічних інноваціях
	Філософський аналіз сучасного суспільства
	Філософська антропологія
	Філософія політики та права
	Філософія інтелектуально-когнітивних технологій
	Онтологія науки і техніки
	Гуманітарні проблеми високих технологій

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(розподіл навчального часу за семестрами та видами навчальних занять)

Семестр	Загальний обсяг (годин) / кредитів ECTS	З них		За видами аудиторних занять (годин)			Індивідуальні завдання студентів (КП, КР, РГ, Р, РЕ)	Поточний контроль	Семестровий контроль	
		Аудиторні заняття (годин)	Самостійна робота (годин)	Лекції	Лабораторні заняття	Практичні заняття, семінари			Контрольні роботи (кількість робіт)	Залік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	120/4	40	80	10		30	30			+

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до загального обсягу складає **33,3%**:

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p style="text-align: center;">Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах). Назви змістових модулів. Найменування тем та питань кожного заняття. Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
1.	Л	2	<p>Тема 1-2. Світогляд як основа індивідуального та соціального життя людини. Онтологічні аспекти сучасного наукового знання.</p> <p>1. Поняття світогляду, його структура. Історичні типи, їх особливості. Співвідношення філософського, наукового та релігійного типів світогляду.</p> <p>2. Філософія як системне уявлення про світ та базова раціональна форма світорозуміння. Функції філософії. Місце і роль філософії в житті людини та суспільства.</p> <p>3. Життєві корені та філософський зміст проблеми буття. Протиріччя між системним мисленням людини та змінюваністю навколишнього світу. Проблема «інваріантів» у філософії та науці.</p> <p>4. Буття як філософський «інваріант». Буття та мислення: проблема кореляції між поняттями та реальністю, яку вони відображають. Основні форми буття.</p> <p>5. Онтологічні категорії науки: матерія, простір, час. Формування науково-філософського поняття матерії. Сучасні наукові уявлення про структурну організацію матерії. Аналіз способу існування матерії.</p>	/1, 3, 4-6, 17, 22, 24-32/
2.	С	2	<p>Тема 1. Світогляд як основа індивідуального та соціального життя людини</p> <p>1. Поняття світогляду, його структура.</p> <p>2. Історичні типи, їх особливості.</p> <p>3. Співвідношення філософського, наукового та релігійного типів світогляду.</p>	/1, 3, 4-6, 17, 24-28/
3.	С	2	<p>Тема 1. Світогляд як основа індивідуального та соціального життя людини</p> <p>1. Філософія як системне уявлення про світ та базова раціональна форма світорозуміння.</p> <p>2. Функції філософії. Місце і роль філософії в житті людини та суспільства.</p> <p>3. Місце та роль філософії у системі наукового знання.</p>	/1, 3, 4-6, 17, 24-28/
4.	С	2	<p>Тема 2. Онтологічні аспекти сучасного наукового знання</p> <p>1. Повсякденні та культурні витoki проблеми буття.</p> <p>2. Проблема буття у міфології та релігії.</p> <p>3. Філософський зміст проблеми буття.</p> <p>4. Форми буття с точки зору сучасної науки.</p>	/1, 4, 5, 6, 17, 20, 22, 29-32/
5.	Л	2	<p>Тема 2-3. Онтологічні аспекти сучасного наукового знання. Проблема свідомості у філософії та науці.</p>	/1, 4, 5, 6, 17,

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p>Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах).</p> <p>Назви змістових модулів.</p> <p>Найменування тем та питань кожного заняття.</p> <p>Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			<ol style="list-style-type: none"> 1. Співвідношення руху та спокою. Філософський зміст поняття „руху”. Класифікація форм руху матерії. Сутність механіцизму та енергетизму у філософії. Дві концепції простору та часу: субстанційна (І. Ньютон) та реляційна (А. Енштейн) та спільність і відмінність форм існування матерії – простору і часу у цих концепціях. 2. Свідомість, філософський аналіз. Свідомість як вищий рівень духовної активності людини, ідеальне відтворення дійсності. 3. Проблема свідомості в історії філософії. Наука та сучасна філософія про свідомість. Свідоме та безсвідоме: від Фрейда до Ст. Гроффа. 4. Свідомість та мова. Основні функції мови: комунікативна, регулююча, програмуюча. Структура свідомості. Права та ліва півкулі та їх морфологічно-функціональні особливості. Тілесно-перцептивна, логіко-понятійна, емоційно-афективна та ціннісна складові в структурі свідомості. 5. Штучний інтелект та свідомість. Роботи: філософія самозбереження та допомоги людям, філософія дружнього інтелекту, філософія влади, наноботи та науково-технічний прогрес. 6. Мова та смисли (Гусерль, Вітгенштейн). Інформація та свідомість. Ознаки та визначення інформації. Роль інформації у розбудові моделі реальності. 	18, 20-22, 29-32/
6.	С	2	<p>Тема 2. Онтологічні аспекти сучасного наукового знання</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Формування філософського поняття матерії. 2. Сучасні уявлення про структурну організацію матерії. 3. Рух – спосіб існування матерії. 4. Простір та час – форми буття матерії. 5. Субстанційна та реляційна концепції простору та часу. 	/1, 4, 5, 6, 17, 20, 22, 29-42/
7.	С	2	<p>Тема 3. Проблема свідомості у філософії та науці</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Свідомість як вищий рівень духовної активності людини, ідеальне відтворення дійсності. 2. Розвиток уяви про свідомість в класичній філософії. 3. Сучасна філософія та наука про свідомість. 4. Сучасна наука про генезу свідомості. Мова та свідомість. Основні функції мови. 	/1, 4, 5, 6, 17, 18, 20, 21, 33-42, 90/
8.	С	2	<p>Тема 3. Проблема свідомості у філософії та науці</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Структура свідомості. Права та ліва півкулі та їх функціональні особливості. 2. Сучасна просторово-часова концепція свідомості. 	/1, 4, 5, 6, 17, 18, 20, 21, 33-

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p>Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах).</p> <p>Назви змістових модулів.</p> <p>Найменування тем та питань кожного заняття.</p> <p>Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			<p>3. Свідоме та безсвідоме.</p> <p>4. Штучний інтелект та свідомість.</p>	42, 90/
9.	Л	2	<p>Тема 4-5. Теорії розвитку та формування інструментарію філософсько-наукового мислення. Гносеологічні та епістемологічні проблеми сучасної науки</p> <p>1. Проблема використання понять в філософії та науці як обов'язково-нормативна процедура. Історичні умови звернення філософії до дефініцій (понять) (Сократ, Платон, Аристотель). Проблема фундаментальності понять у період формування науки Нового часу: тотожність науковості з науковою раціональністю (Кант).</p> <p>2. Діалектика як вчення, теорія та метод. Принципи діалектичного мислення Діалектичні категорії, їх застосування в законах діалектики (Гегель, Маркс, Енгельс). Системний підхід та теорія систем в дослідженні природи з боку філософії та науки.</p> <p>3. Теорія складних систем про не лінійну причинність природних систем. Складні системи та еволюція матерії. Складні системи та еволюція життя.</p> <p>4. Проблема порядку в філософії. Теорія самоорганізації як міждисциплінарна стратегія дослідження природних процесів. Синергетична парадигма як вчення про самоорганізацію та саморозвиток. Принципи синергетики як евристична схема для розбудови моделей нелінійних складних систем в природознавстві та гуманітарних науках</p> <p>5. Розвиток та еволюція в контексті глобального еволюціонізму. Теоретичні підґрунтя та принципи глобального еволюціонізму. Антропний принцип. Основний категоріальний інструментарій глобального еволюціонізму. Еволюційний розвиток та формування сучасної природничої картини світу в глобальному еволюціонізмі.</p> <p>6. Пізнавальне ставлення людини до світу: гносеологія та епістемологія. Основні функції гносеології. Знання як центральна категорія гносеології. Специфіка знання. Феномен інформації в структурі пізнання. Співвідношення знання та інформації.</p> <p>7. Суб'єкт та об'єкт пізнання. Моделі суб'єкт-об'єктної взаємодії. Основні теоретико-пізнавальні стратегії. Конструктивно-пізнавальні доктрини. Песимістичні доктрини. Функції пізнавальної діяльності. Інтерпретація в природничих науках. Інтерпретація в соціальних та гуманітарних науках. Процедура інтерпретації.</p> <p>8. Пізнання як відображення і діяльність. Ступені пізнання: чуттєва та раціональна, їх форми (загальна характеристика).</p>	/ 2, 4, 5, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 43-52, 90/

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p>Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах).</p> <p>Назви змістових модулів.</p> <p>Найменування тем та питань кожного заняття.</p> <p>Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			<p>Практика, її роль та місце в пізнанні. Форми практики.</p> <p>9. Істина. Загальна характеристика. Істина та раціональність. Сучасні концепції істини. Некласична та постнекласична трактовки істини раціональності.</p>	
10.	С	2	<p>Тема 4. Теорії розвитку та формування інструментарію філософсько-наукового мислення</p> <p>1. Розвиток як філософська проблема, її формування. Основні філософські концепції розвитку.</p> <p>2. Діалектика, її особливості та історичні форми. Структура діалектики: принципи, категорії та закони. Функції діалектики та її методологічне значення.</p> <p>3. Форми детермінізму в сучасній науці.</p>	/4, 5, 17-20, 43-49, 90/
11.	С	2	<p>Тема 4. Теорії розвитку та формування інструментарію філософсько-наукового мислення</p> <p>1. Синергетична парадигма розвитку. Джерела та генеза її становлення.</p> <p>2. Основні поняття, світоглядні та методологічні принципи (принцип імовірнісного детермінізму, визнання універсальності та узгодженості процесів у природі, визнання універсального характеру еволюції та адаптації як закономірної поведінки складної системи, що самоорганізується, будь-якої природи).</p> <p>3. Глобальний еволюціонізм, наукові принципи та філософські основи.</p> <p>4. Поняття «еволюція» та «розвиток», їх визначення. Загальні теоретичні положення глобального еволюціонізму.</p>	/4, 5, 17-20, 43-49, 90/
12.	С	2	<p>Тема 5. Гносеологічні та епістемологічні проблеми сучасної науки</p> <p>1. Сутність пізнання. Об'єкт, предмет та мета пізнання.</p> <p>2. Чуттєва ступінь пізнання та її форми та її значення для науки.</p> <p>3. Логічна ступінь пізнання та її форми та її значення для науки.</p>	/ 2, 4, 16, 17, 19, 23, 50-52/
13.	Л	2	<p>Тема 6. Методологічні проблеми сучасної науки</p> <p>1. Донаукові типи пізнання. Зачатки наукових знань в історії культури. Ненаукове, квазінаукове знання. Проблема демаркації як питання пошуку критерію науковості та визначення меж науки в позитивістській традиції. Принцип верифікації та його критика. Принцип фальсифікації К.Поппера.</p> <p>2. Виникнення науки і основні стадії її історичної еволюції. Динаміка науки як кумулятивний (накопичувальний) та антикумулятивний процес. Соціально-культурна реконструкція розвитку наукового знання та теорія наукових революцій Т. Куна. Рост наукового знання в концепції К.Поппера. Методологія</p>	/2, 7-12, 17-20, 23, 50, 53-57/

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p>Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах).</p> <p>Назви змістових модулів.</p> <p>Найменування тем та питань кожного заняття.</p> <p>Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			<p>дослідницьких програм І. Лакатоса та еволюційна модель розвитку науки С. Тулміна.</p> <p>3. Наука як соціальний інститут. Вивчення соціальних факторів генерації наукової діяльності. Соціальний інститут науки як система установ та обґрунтування ціннісної складової науки.</p> <p>4. Філософія науки. Спеціальні розділи філософії науки. Оригінальні концепції в філософії науки: виявлення ролі ті значущості науки, характеристик когнітивної, теоретичної діяльності. Когерентний підхід, анархізм, науковий реалізм та його основні принципи</p> <p>5. Особливості сучасного етапу розвитку науки, сучасні процеси диференціації та інтеграції наук; технізація. Трансдисциплінарні дослідження, формування нових напрямів на стику різних дисциплін.</p> <p>6. Філософські основи методології наукового дослідження. Буденне, стихійно-емпіричне пізнання та наукове. Системність та структурність наукового дослідження. Методологія як тип раціонально-рефлексивної свідомості та як система принципів наукового дослідження.</p> <p>7. Логіка процесу наукового дослідження. Встановлення факту як необхідна умова наукового дослідження. Вимоги до наукової гіпотези та її розвиток. Формулювання наукової проблеми. Наукова теорія та її складна структура. Вимоги до наукової теорії К.Поппера.</p> <p>8. Науково-дослідна робота та створення нової техніки і технологій. Інноваційні технології. Цілі та завдання фундаментальних та прикладних досліджень. Види наукових досліджень.</p>	
14.	С	2	<p>Тема 5. Гносеологічні та епістемологічні проблеми сучасної науки</p> <p>1. Поняття істини. Діалектика абсолютної та відносної істини.</p> <p>2. Критерії істини.</p> <p>3. Концепції істини.</p> <p>4. Практика, її місце та роль у пізнанні.</p> <p>5. Наука та техніка як практична діяльність.</p>	/ 2, 4, 16, 17-20, 23, 50-52/
15.	С	2	<p>Тема 6. Наука у філософському ракурсі</p> <p>1. Донаукові типи пізнання. Особливості міфологічної свідомості. Зачатки наукових знань в історії культури. Ненаукове, квазінаукове знання. Проблема демаркації.</p> <p>2. Виникнення науки і основні стадії її історичної еволюції.</p>	/2, 7-12, 17, 19, 20, 22, 23, 53-57/

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p>Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах).</p> <p>Назви змістових модулів.</p> <p>Найменування тем та питань кожного заняття.</p> <p>Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			<p>Динаміка та розвиток науки.</p> <p>3. Наука як соціальний інститут. Наука у філософському ракурсі (філософія науки). Наука як соціокультурне явище.</p> <p>4. Особливості сучасного етапу розвитку науки (сучасні процеси диференціації та інтеграції наук; технізація).</p>	
16.	С	2	<p>Тема 6. Методологія наукового дослідження</p> <p>1. Філософські основи методології наукового дослідження (сутність повсякденного та наукового пізнання; поняття про метод та методологію наукового дослідження).</p> <p>2. Логіка процесу наукового дослідження (наукові факти; поняття наукової проблеми, її постановка та формулювання; зміст наукової ідеї, концепції та гіпотези; сутність теорії).</p> <p>3. Науково-дослідна робота та створення нової техніки і технологій. Фундаментальні та прикладні дослідження.</p> <p>4. Види наукових досліджень. Дисертація як вид наукового дослідження.</p> <p>5. Методологія дисертаційного дослідження.</p>	/2, 7-12, 17, 19, 20, 23, 58-66/
17.	Л	2	<p>Тема 7-8. Соціальні трансформації та їх вплив на розвиток науки та техніки. Філософія глобальності. Антропологічні засади науки та техніки</p> <p>1. Поняття предмету соціальної філософії: «соціальне» та «соціальна реальність». «Діяльність людей» та «суспільні відносини» як субстанційні категорії соціальної реальності (Аристотель, Гегель, Маркс). Суспільство як об'єкт філософського аналізу.</p> <p>2. Формаційний (Маркс, Енгельс) та цивілізаційний підходи (Данілевський, Шпенглер, Тойнбі) у дослідженні суспільства. Сучасне розуміння цивілізації: від космоцентричної до антропологічної цивілізації. Концепції постіндустріального та інформаційного суспільства та їх недоліки.</p> <p>3. Сфери суспільства. Матеріально-економічна сфера. Соціальна сфера: види соціальних спільнот. Політична сфера. Поняття «політичного життя суспільства». Громадянське та політичне суспільство. Духовна сфера: цінності, освіта, наука.</p> <p>4. Соціальна роль техніки та технологій в історичному процесі. Багатозначність розуміння техніки. Зв'язок техніки та технологій з наукою. Наука, техніка, технологія як умови розвитку суспільства. Техніко-технологічні основи становлення інформаційного суспільства.</p> <p>5. Глобалізація. Виміри глобалізації. Техносфера як глобальне середовище. Техносфера як міра раціоналізації природного світу. Суспільство і глобальні проблеми.</p>	/4, 5, 13, 14, 17, 18, 20, 21, 67-89/

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p>Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах).</p> <p>Назви змістових модулів.</p> <p>Найменування тем та питань кожного заняття.</p> <p>Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			<p>Комплексний характер глобальних проблем. Глобальні кризи та пошуки нових цінностей техногенної цивілізації.</p> <p>6. Проблема людини в історії західноєвропейської думки та її вплив на розвиток науки. Філософсько-антропологічні концепції ХХ століття. Розуміння людини у постструктуралізмі та постмодерні.</p> <p>7. Проблема походження людини. Теорія антропосоціогенезу; питання про співвідношення біологічного та соціального в людині. Людина, індивід, індивідуальність, особистість; проблема соціалізації.</p> <p>8. Сенс людського буття, проблема свободи і самотності. Свобода та відповідальність як атрибутивні характеристики людини. Сенс життя як інтегральна характеристика людського буття. Проблема трансгуманізму.</p>	
18.	С	2	<p>Тема 7. Філософська рефлексія суспільства</p> <p>1. Предмет соціальної філософії: «соціальне» та «соціальна реальність».</p> <p>2. Суспільство як об'єкт філософського аналізу: філософські підходи до дослідження суспільства, принципи та методологія його вивчення</p> <p>3. Формаційний і цивілізаційний підходи дослідження суспільства. Порівняльний аналіз.</p> <p>4. Концепції постіндустріального та інформаційного суспільства.</p> <p>5. Механізми удосконалення матеріально-економічної сфери.</p> <p>6. Соціальна сфера: трансформація вчення К. Маркса про класи в сучасних філософських дослідженнях. Особливості соціальної і культурної диференціації в інформаційному суспільстві.</p> <p>7. Політична сфера суспільства: сутність, структура, функції. Громадянське і політичне суспільство.</p>	/4, 5, 13, 14, 17, 18, 20, 67-79/
19.	С	2	<p>Тема 7. Техніко-технологічні основи становлення інформаційного суспільства.</p> <p>1. Філософія про розуміння техніки: синтез навичок духовного та виробничого характеру.</p> <p>2. Техніка як атрибут людського життя. Техніцистсько-раціональне пояснення техніки. Антитехніцизм. Сучасний погляд філософії на техніку.</p> <p>3. Техніко-технологічний детермінізм в сучасних інформаційних концепціях розвитку суспільства та в футурологічних дослідженнях.</p> <p>4. Глобалізація. Основні виміри глобалізації. Глобальні проблеми людства та їх комплексний характер.</p> <p>5. Глобальні кризи та пошуки нових цінностей техногенної</p>	/4, 5, 13, 14, 17, 18, 20, 67-79/

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p>Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах). Назви змістових модулів. Найменування тем та питань кожного заняття. Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			цивілізації. Синтез цінностей західного та східного зразка.	
20.	С	2	<p>Тема 8. Антропологічні засади науки та техніки</p> <p>1. Проблема людини в історії філософії. Нове розуміння буття людини європейському ірраціоналізмі, екзистенціалізмі та у філософії марксизму.</p> <p>2. Філософська антропологія ХХ-ХХІ століття; структурна антропологія; розуміння людини у постструктуралізмі та постмодерні.</p> <p>3. Проблема походження людини. Теорія антропосоціогенезу; питання про співвідношення біологічного та соціального в людині.</p> <p>4. Людина, індивід, індивідуальність, особистість; проблема соціалізації. Свобода та відповідальність як атрибутивні характеристики людини.</p> <p>5. Усвідомлення скінченності людського буття. Сенс життя як інтегральна характеристика людського буття. Людина у сучасному світі. Проблема трансгуманізму.</p>	/4, 5, 6, 13, 15, 17, 18, 20, 21, 80-89/
Разом		60		

Примітки

1. Номер семестру вказують, якщо дисципліна викладається у декількох семестрах.
2. У показнику «Разом (годин)» кількість годин буде відрізнятися від загальної кількості аудиторних годин на кількість годин, що відведена на вивчення тем та питань, які вивчаються студентом самостійно (п. 3 додатку 8).
3. У графі 5 вказується номер відповідно до Додатку 14.

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва видів самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання лекційного матеріалу	10
2	Підготовка до практичних(лабораторних, семінарських) занять	20
3	Самостійне вивчення тем та питань, які не викладаються на лекційних заняттях	20
4	Виконання індивідуального завдання:	30
	Разом	80

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Реферат

(вид індивідуального завдання)

№ з/п	Назва індивідуального завдання та (або) його розділів	Терміни виконання (на якому тижні)
<ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 	<p>Світогляд та філософія – порівняльний аналіз.</p> <p>Структура та типологія світогляду. Роль світогляду в житті людини.</p> <p>Особливості історичного зародження філософії. Філософія та міфологія.</p> <p>Функції філософії.</p> <p>Категорія буття в історико-філософській думці.</p> <p>Діалектика основних форм буття.</p> <p>Проблема буття в екзистенціалізмі.</p> <p>Значення проблеми буття для філософії.</p> <p>Еволюція поняття „матерія” в філософії та науці.</p> <p>Філософія про єдність руху, матерії, простору та часу.</p> <p>Відображення як загальна властивість матерії. Форми відображення.</p> <p>Відображення та інформація.</p> <p>Визначна роль соціальності у виникненні свідомості.</p> <p>Проблема ідеального у філософії. Ідеальність свідомості.</p> <p>Свідомість та мова.</p> <p>Співвідношення біологічного та соціального у виникненні свідомості.</p> <p>Проблема „діалога” людини та комп’ютерних систем.</p> <p>К. Маркс та З. Фрейд про безсвідоме та свідомість: порівняльний аналіз.</p> <p>Діалектика як теорія розвитку.</p> <p>Діалектика кількісних та якісних змін.</p> <p>Діалектичне протиріччя як джерело розвитку.</p> <p>Особливості закону заперечення заперечення.</p> <p>Метафізика – альтернатива діалектики як теорії розвитку.</p> <p>Категорії діалектики як універсальні форми мислення.</p> <p>Пізнання як вид духовної діяльності та феномен культури.</p> <p>Проблема критерію істини у філософії та науці.</p> <p>Діалектика істини та помилки у сучасній філософії.</p>	<p>7-8 тиждень навчального семестру</p>

28.	Головні напрямки розробки гносеологічних проблем у сучасній західній філософії.
29.	Співвідношення раціонального та ірраціонального, дискурсивного та інтуїтивного у процесі пізнання.
30.	Структура, форми та функції практики у процесі пізнання.
31.	Практика як специфічний людський спосіб освоєння світу.
32.	Основні принципи сучасної наукової гносеології.
33.	Загальні та специфічні методи пізнання у природничих, технічних та суспільних науках.
34.	Філософський аналіз проблеми істини.
35.	Наукове пізнання як вид духовної діяльності, теоретичний спосіб відображення світу.
36.	Структура наукової теорії та її основні функції.
37.	Класифікація наукових методів та рівні методології.
38.	Основні методи теоретичного рівня пізнання.
39.	Наука та глобальні проблеми сучасності.
40.	Диференціація та інтеграція як закономірності розвитку науки.
41.	Основні проблеми сучасної філософії та методології науки.
42.	Наукове передбачення соціальних процесів.
43.	Наука та техніка, їх функції та місце у суспільному розвитку.
44.	Аналіз закордонної філософії техніки.
45.	Технічні науки як специфічна система знань.
46.	Проблема гуманізму у взаємовідносинах людини та техніки.
47.	Ідеї космізму у світовій та вітчизняній філософській думці.
48.	Сутність та основні напрямки сучасного етапу науково-технічної революції.
49.	Основні соціальні наслідки науково-технічної революції.
50.	Науково-технічний прогрес, науково-технологічна (інформаційна) революція та сучасний суспільний розвиток.
51.	Людина в інформаційному суспільстві.
52.	Наукова картина світу та її світоглядна сутність.
53.	Соціальне прогнозування: сутність, методи та функції.
54.	Творчість та світогляд.
55.	Технічна творчість та її основні форми.
56.	Проблема скінченного та безкінченного у спеціальних науках та філософії.

57.	Фізичне знання та закони діалектики.	
58.	Системний підхід у пізнанні дійсності.	
59.	Соціально-філософські проблеми розвитку енергетики.	
60.	Філософія та інформатика.	
61.	Природничо-науковий матеріалізм Д.І. Менделєєва.	
62.	Діалектика та періодичний закон Д.І. Менделєєва.	
63.	Футурологія, її можливості та межі.	
64.	Психоаналіз та проблема людини.	
65.	Проблема людини в екзистенціалізмі.	
66.	Особистість та суспільство. Роль особистості в історії.	
67.	Діалектика свободи та відповідальності особистості на сучасному етапі світової цивілізації.	
68.	Закони розвитку суспільства та свідомо діяльність людей.	
69.	Теорія суспільно-економічних формацій та реалії сучасного історичного процесу.	
70.	Діалектика продуктивних сил та виробничих відносин.	
71.	Прогрес, регрес та історична дійсність.	
72.	Політична система як об'єкт соціально-філософського аналізу.	
73.	Діалектика форм суспільної свідомості.	
74.	Суспільство як система: основні елементи суспільного життя.	
75.	Філософські проблеми взаємовідносин людини та машини.	
76.	Мозок та машина. Віртуальна реальність.	
77.	Комп'ютерний експеримент як метод наукового пізнання.	
78.	Логіко-методологічні аспекти технічного знання.	
79.	Моральні аспекти наукового знання.	
80.	Естетичний потенціал природничих наук.	

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекція – інформативно-доказовий виклад великого за обсягом, складного за логічною побудовою навчального матеріалу.

Метод лекції передбачає ознайомлення аспірантів з її планом, що допомагає стежити за послідовністю викладу матеріалу. Важливо навчити аспірантів конспектувати зміст лекції, виділяючи в ній головне. Це розвиває пам'ять, сприйняття, волю, вміння слухати, увагу, культуру мови.

При проведенні лекційних занять *методи готових знань* (коли аспіранти пасивно сприймають подану викладачем інформацію, запам'ятовують, а в разі необхідності відтворюють її) поєднуються з *дослідницьким методом* (який передбачає активну самостійну роботу аспірантів при засвоєнні знань: аналіз явищ, формулювання проблеми, висунення і перевірка гіпотез, самостійне формулювання висновків).

На початковому етапі вивчення нової інформації на лекціях переважає *пояснювально-ілюстративний* (інформаційно-рецептивний) метод, при якому викладач організує сприймання та усвідомлення аспірантами інформації, і ті, хто навчається, здійснюють сприймання, осмислення і запам'ятовування її.

На певному етапі, коли викладач відчуває готовність аспірантів до інших методів навчально-пізнавальної діяльності, використовуються більш прогресивні методи:

- *репродуктивний*: викладач дає завдання, у процесі виконання якого аспіранти здобувають уміння застосовувати знання за зразком;
- *проблемного виконання*: викладач формулює проблему і вирішує її, аспіранти стежать за ходом творчого пошуку (аспірантам подається своєрідний еталон творчого мислення);
- *частково-пошуковий* (евристичний): викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють аспіранти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності аспірантів);
- *дослідницький*: викладач ставить перед аспірантами проблему, і вони вирішують її самостійно, висувачи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації.

У викладанні лекційного матеріалу переважає *пояснювальний метод*, при якому викладач не тільки повідомляє певні факти, але й пояснює їх, домагаючись осмислення, засвоєння аспірантами.

При наявності наочного матеріалу за темою лекції (відеофільми, презентації тощо) використовується *інструктивно-практичний метод* викладання, при якому викладач інструктує тих, хто навчається, не тільки словесними, але й наочними або практичними засобами.

На відміну від лекційних занять, виконання індивідуального завдання потребує від аспіранта дещо інших навичок, тому для нього використовується *спонукальний метод навчання*, коли викладач разом із аспірантами формулюють проблемні питання і завдання, організовуючи самостійну діяльність тих, хто навчається. Аспіранти при цьому, у свою чергу, самостійно здобувають і засвоюють нові знання в без допомоги викладача.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль реалізується у формі опитування, проведення контрольної роботи, виконання індивідуального завдання.

Контроль складової робочої програми, яка освоюється під час самостійної роботи аспіранта, проводиться:

- з лекційного матеріалу – шляхом перевірки конспектів, виступу на заняттях;

- з індивідуальних завдань – шляхом оцінювання реферату та виступу на наукових конференціях за обраною темою.

Семестровий контроль проводиться у формі іспиту (з оцінкою за 100-бальною шкалою) в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою та у терміни, встановлені навчальним планом та графіком навчального процесу.

Семестровий контроль проводиться в усній формі за контрольними завданнями або шляхом тестування з використанням технічних засобів.

Результати поточного контролю (поточна успішність) можуть враховуватись як допоміжна інформація для виставлення підсумкової оцінки.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ АСПІРАНТИ, ТА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ТА УМІНЬ (НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS)

Таблиця 1. Розподіл балів для оцінювання поточної успішності аспіранта

Поточне тестування та самостійна робота									Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	Індивідуальне завдання	
5	5	10	10	10	10	10	10	30	100

Таблиця 2. Шкала оцінювання знань та умінь: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 ... 100	A	відмінно
82 ... 89	B	добре
74 ... 81	C	
64 ... 73	D	
60 ... 63	E	задовільно
35 ... 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0 ... 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(надається перелік складових навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни та посилання на сайт, де вони розташовані)

- 1) навчальна програма,
- 2) робоча навчальна програма
- 3) плани семінарських занять
- 4) екзаменаційні питання
- 5) бібліотечний фонд університету і кафедри
- 6) електронні версії навчальної і наукової літератури

Складові навчально-методичного забезпечення
навчальної дисципліни розташовані на сайті:

<http://web.kpi.kharkov.ua/philosophy/materiali-dlya-pidgotovki-aspirantiv-usih-spetsialnostej-z-kursu-svitoglyadni-ta-sotsiokulturni-osnovi-naukovo-tehnichnoyi-diyalnosti/>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література	
1.	Войтов А.Г. Философия: учеб. пособие для аспирантов. – Москва : Дашков и К, 2003. – 512 с.
2.	Старжинский В.П., Цепкало В.В. Динамика науки и инновационное развитие : пособие для магистрантов и аспирантов. – Минск : БНТУ, 2013. – 391 с.
3.	Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура: научно-популярная література. – Москва : Политиздат, 1991. – 526 с.
4.	Сухина В. Ф., Кислюк К. В. Практикум по философии: учебное пособие. – Харьков : Фолио, 2001. – 430 с.
5.	Малахов В. С., Филатов В. П. Современная западная философия: словарь. – М. : Политиздат, 1991. – 414 с.
6.	Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником. – 4-е видання перероблене та доповнене – К.: КНТ, 2016 – 396 с.
7.	Кохановский В.П. Философия науки в вопросах и ответах: учебное пособие для аспирантов. – Ростов н/Д : Феникс, 2007. – 346с
8.	Матяш Т.П. и др. Философия науки: учеб. Пособие для аспирантов и соискателей. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 496с
9.	Будко В.В. Философия науки : Учебное пособие. – Харьков: Консум, 2005. – 268 с
10.	Семенюк Е.П. Мельник В.П. Філософія сучасної науки і техніки. – Львів: Світ, 2006. – 152с
11.	Ушаков Е.В. Введение в философию и методологию науки: Учебник. – М.: Издательство «Экзамен», 2005. – 528 с
12.	Кохановский В.П. Философия и методология науки: Учебник для высших учебных заведений. – Ростов н/Д.: «Феникс», 1999. – 576 с
13.	Князев В.Н Человек и технология (социально-философский аспект). – К.: Изд-во «Лыбидь» при Киев. Ун-те, 1990 – 175 с.
14.	Дольська О.О. Філософія сучасного суспільства. – НТУ „ХПІ”, 2011.
15.	Гринів О. Історія філософії. Курс лекцій для аспірантів. – Львів, 2015. – 559 с.
16.	Крымский С. Б., Парахонский Б. А., Мейзерский В. М. Эпистемология культуры. (Введение в обобщенную теорию познания). – К., 1993.
17.	Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г., Ярошовець В.І. Філософія. – К.: ЦУЛ, 2010. – 648 с.
18.	Вступ до філософії : навч.-метод. посіб. / Владленова І.В.; Годзь Н.Б.; Городиська О.М. та ін.; за ред. Городиської О.М.; Дольської О.О.
19.	Владленова И.В. Теория великого объединения: философско-методологический анализ (на материале космомикрoфизики): монография. Х. : НТУ: «ХПИ», 2010. - 218с.
20.	Владленова И.В. Філософські проблеми фізики у світлі розвитку нанотехнологій: навч.-метод. посіб. Х.: НТУ «ХПІ», 2010.
21.	Дольская О.А., Голозубов А.В., Городыская О.Н. Человек в современном мире: на пути к новой парадигме образования : монография. Х.: НТУ «ХПИ», 2016. – 216 с.
22.	Тарароев Я.В. Онтологические основания современной физики и космологии Х.: ХНУ имени В.Н. Каразина , 2009. – 236 с.
23.	Тарароев Я.В. Безродый А.Г. Логика и методология естественнонаучного познания Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина – 2007 – 232 с.
Допоміжна література	
24.	Делёз Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? – СПб., 1998.
25.	Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. – М., 1990.
26.	Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? – М., 1991.
27.	Философия и мировоззрение. – М., 1990.

28.	Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
29.	Волчек Е.З. Философия: Учебное пособие с хрестоматийными извлечениями. Минск: «Интерпрессервис», 2003.
30.	О множественности форм пространства и времени // Философская и социологическая мысль. – 1990. – № 4.
31.	Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. – М., 1986.
32.	Тараров Я.В. Онтологические основания современной физики и космологии. – М.: Либерном, 2011.
33.	Гуссерль Э. Логические исследования. – Т. 2. – Ч. 1. Исследования по феноменологии и теории познания / Э. Гуссерль; [Пер с нем. В. И Молчанова] – М. : Гнозис, Дом интеллектуальной книги, 2011. – 634 с.
34.	Дельгадо Х. Мозг и сознание. – М., 1991.
35.	Жданов Б. Информация и сознание // Вопросы философии. – 2000. – № 11.
36.	Каку М. Будущее разума / Митио Каку. – Пер. с англ. – М. : Альпина нон-фикшн, 2015.
37.	Мамардашвили М.К. Сознание как философская проблема // Вопросы философии. – 1990. – № 10.
38.	Пенроуз Р. Новый ум короля. О компьютерах, мышлении и законах физики / Р. Пенроуз; [Пер. с англ. В. О. Малышенко] – М. : Эдиториал УРСС, 2003. .
39.	Пенроуз Р., Шимони А., Картрайт Н., Хокинг С. Большое, малое и человеческий разум / Р. Пенроуз, А. Шимони, Н. Картрайт, С. Хокинг; [Пер. с англ. А. В. Хачояна, под редакцией Ю. А. Данилова] – М.: Мир, 2004.
40.	Фрейд З. Введение в психоанализ / Фрейд З. – СПб. : Алетейя, 1999. – 342 с.
41.	Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. – СПб., 2000.
42.	Хант Г.Т. О природе сознания: с когнитивной, феноменологической и трансперсональной точек зрения. – М.: ООО «Изд-во АСТ», 2004.
43.	Баранцев Р.Г. Синергетика в современном естествознании. / Изд. 2. // Синергетика: от прошлого к будущему. – М. :ЛИБРОКОМ, 2009. – 160 с.
44.	Бом Д. Причинность и случайность в современной физике. Серия: физико-математическое наследие: физика (философия физики) / [пер. с англ. Изд. 2]. – М. : Изд-во Едиториал УРСС, 2010.
45.	Буданов В.Г. Методология синергетики в постнеклассической науке и в образовании / Изд. 3// Синергетика: от прошлого к будущему. – М. : ЛИБРОКОМ, 2009. – 240 с.
46.	Вернадский В.И. Живое вещество и биосфера. – М., 1994.
47.	Владленова И.В. Философские основания науки. Будущее науки / Владленова И. В. – Харьков : НТУ ХПИ, 2011.
48.	Галимов Э. Феномен жизни: Между равновесием и нелинейностью. Происхождение и принципы эволюции. – М. : ЛИБРОКОМ, 2009.
49.	Энгельс Ф. Диалектика природы // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – Т. 20.
50.	Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., 1993.
51.	Порус Б.Н. Эпистемология: некоторые тенденции. Вопросы философии.– 1997. – № 5.
52.	Рассел Б. Человеческое познание. – К., 1987.
53.	Степин В.С., Горохов Г.В., Розов М.Я. Философия науки и техники. – М., 1995.
54.	Вадим Локтев В защиту науки и научного мировоззрения // Бюллетень "В защиту науки". - № 10, 2011. - Режим доступа : https://www.ras.ru/digest/fdigestlist/bulletin.aspx
55.	Сторожук А.Ю. Онтологические и эпистемологические особенности построения физической картины мира на современном этапе // Философия науки , 2015 год, номер 4 . – С. 40-47.
56.	Етика науки: виклики сучасності: Монографія. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. – 248 с
57.	Озадовська, Л. В. Постлюдина як феномен сучасної науки і філософії. Практична філософія. - 2014. - № 4. – Режим доступа: https://sites.google.com/site/practicsophy .
58.	Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования. – К., 2004.

59.	Гадамер Х.-Г. Истина и метод. – М., 1988.
60.	Кочергин А.Н. Научное познание: формы, методы, подходы. – М., 1991.
61.	Кун Т. Структура научных революций. – М., 1977.
62.	Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. – М., 1995.
63.	Рижко В.А. Концепція як форма наукового знання. – К., 1995.
64.	Степин В.С. Динамика научного знания как процесс самоорганизации. – М., 1994.
65.	Логико-методологический анализ языка науки и проблема представления знания / За ред. М.В. Поповича / Філософські діалоги'2014. – Вип. 8. – К., 2014. – 246 с.
66.	Карпець, Л. А. Інтеграція освіти і науки в інформаційному суспільстві. Практична філософія. 2013. № 4. Режим доступа: https://sites.google.com/site/practicsophy .
67.	Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М. : Academia, 1999. – 786 с.
68.	Бехманн Г. Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний / Г. Бехманн. – М. : Логос, 2010. – 248 с.
69.	Воронин А.А. Миф техники / Воронин А.А.; Рос. акад. наук. Ин-т философии. – М. : Наука, 2004. – 200 с.
70.	Воронин А.А. Периодизация истории и проблема определения техники / А.А. Воронин // Вопросы философии. – 2001. – № 8. – С. 17–29.
71.	Иноземцев В. Л. Постиндустриальное общество как теоретическая конструкция / В. Л. Иноземцев // Социально-экономические проблемы информационного общества. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2005. – С. 120–148.
72.	Ионин Л.Г. Масса и власть сегодня (актуальность Э. Канетти) / Л.Г. Ионин // Вопросы философии. – 2007. – № 3. – С. 3–15.
73.	Култаева М. Д. Європейська теоретична соціологія ХХ – ХХІ століття: навч. посібник / М. Д. Култаєва, О. І. Навроцький, І. І. Шеремет. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – 328 с.
74.	Луман Н. Общество как социальная система / Н. Луман. – М. : Логос, 2004. – 232 с.
75.	Мак-Люэн М. Галактика Гутенберга. Сотворение человека печатной культуры / М. Мак-Люэн. – К. : Ника-Центр, 2010. – 462 с.
76.	Мамфорд Л. Миф машины. Техника и развитие человечества / Л. Мамфорд. – М. : Логос, 2001. – 408 с.
77.	Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Ф. Уэбстер. – М. : Аспект-Пресс, 2004. – 400 с.
78.	– Флиhbьерг Б. Хабермас и Фуко: мыслители для гражданского общества / Б. Флиhbьерг // Вопросы философии. – 2002. – № 2. – С. 137–157.
79.	Черняк В. З. История и философия техники : пособие для аспирантов / В. З. Черняк. – М. : КноРус, 2006. – 576 с.
80.	Бердяев Н.А. О назначении человека. – М., 1993.
81.	Борзенков В., Фролов И. Познание человека: комплексный подход // Свободная мысль. – 1998. – № 5.
82.	Парсонс Г. Человек в современном мире. – М., 1985.
83.	Печчеи А. Человеческие качества. – М., 1985.
84.	Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
85.	Фромм Э. Иметь или быть? – М., 1986.
86.	Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
87.	Сумерки богов. – М., 1989.
88.	Марков Б.В. Философская антропология: очерки истории и теории. – СПб., 1997.
89.	Ильин В.В. Философская антропология: учебное пособие для вузов. — 2-е издание. — М.: Книжный дом Университет (КДУ), 2006. — 232 с.
90.	Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней: в 4-х т. – СПб., 1996, 1997, 2001. – Т. 1-2, 3, 4.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

- <http://nlu.org.ua> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
- <http://dnpb.gov.ua/ua/> Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського
- <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr> Наукова бібліотека імені Михайла Максимовича
- <http://lib.npu.edu.ua> Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова
- <http://www.library.ukma.edu.ua> Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»
- <http://lounb.org.ua> Львівська обласна універсальна наукова бібліотека
- <http://odnb.odessa.ua> Одеська національна наукова бібліотека
- <https://www.libr.dp.ua> Дніпровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія
- <https://www.rsl.ru> Российская государственная библиотека (Москва)
- <http://nlr.ru> Российская национальная библиотека (СПБ)
- <http://www.library.spbu.ru> Научная библиотека Санкт-Петербургского государственного университета
- <https://www.nlb.by> Национальная библиотека Беларуси
- <http://csl.bas-net.by> Центральная научная библиотека имени Я. Коласа НАН Беларуси
- <https://library.bsu.by> Фундаментальная библиотека Белорусского государственного университета
- <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/> Електронна бібліотека філософії
- <https://pidruchniki.com/filosofiya/> Філософська навчальна література online
- <http://filosof.historic.ru> Цифровая библиотека по философии
- <https://platona.net/load/> Библиотека философа «ПлатонаНет»
- <http://lib.ru/FILOSOF/> Философия – Lib.ru
- <https://iphlib.ru/library> Электронная библиотека Института философии РАН (новая версия)